

Şairlər (yazıçılar), alimlər, vətəni Qazaxın Tatlı kəndində 1890-cı ildə dünyaya göz açdığı kəndin xüsusi coğrafi adını özünə təxəllüs götürdüynə görə Tatlı Bayram adıyla tanınır. Burada Tatlı toponimi Bayram adının ayrılmaz hissəsinə çevrildiyi üçün Tatlı Bayram toponimi formalaşdırılmışdır. Keçmişdə Ağstafa müstəqil rayon mərkəzi deyildi, Qazaxın konkret bir bölgəsi kimi tanınırdı. Ağstafa ayrıca rayon mərkəzi sayıldığı, Tatlı kəndi Qazaxa nisbətən ona xeyli yaxın yerdə yerləşdiyi üçün həmin rayonun tabeliyində hesab edilir.

Tatlı Bayram (Cəfərov Bayram Məmməd oğlu) müsbət mənəvi əxlaqi keyfiyyətlərinə-bacarığına, məsuliyyətinə, prinsipliliyinə, zəhmətsevərliyinə, vətənpərvərliyinə, cəsarətli, qorxmaz olduğuna görə Qazax, Ağstafa rayonlarında yaşayan insanların dərin hörmətini, sevgi və qazanmış, onların ürəyində əbədi iz qoymuş, gəncliyindən el-obasının istəkli kimi tanınmışdır.

Milis məktəbində təhsil alan və oranı uğurla bitirən Tatlı Bayram keçən əsrin İyirminci illərində Milis sistemində yüksək vətəndaşlıq, ləyaqəti mövqeyindən çalışmağa başlamışdır. Şəxsi bacarığını, fiziki gücünü, öz işinə yetərinə cıddı, məsuliyyətlə yanaşmasını, mərdliyi nəzərə alaraq ən çətin, ağır işləri ona tapşırırmışlar.

Tatlı Bayram da doğma vətəninə, xalqına, milli adət-ənənələrinə bağlı olan başqa tarixi şəxsiyyətlər kimi zamanının oğlu idi. Buna görə də dövrün tələblərinə uyğun hərəkət etmiş, Sovet dövlətinin qanunlarına sədəqətlə xidmət göstərmiş, tutduğu vəzifə ondan sərtlik tələb etsə də, mənəvi, humanist prinsiplərə söykənib xidməti vəzifəsinə yerinə yetirmişdir. Sovet hökumətinin qanunlarına qarşı çıxmaq istəyənləri düzgün yola yönəltməyi bacarmışdır, dövlətin qanunlarının həyata keçirilməsinə əngəl törədən dəstələr, ayrı-ayrı fiziki şəxslər Tatlı Bayramın insanpərvərliyini, qayğıkeşliyini görüb pis eməllərdən əl çəkmişlər. O, müdrik şəxsiyyət ölçüyə-sığmaz xeyirxahlığı ilə xalqın sevgisini qazanmış Ağstafa, Qazax, Tovuz rayonlarında milis şöbəsinin rəisi vəzifəsində işləmişdir. Böyük Vətən müharibəsi illərində xidməti işi ilə bağlı İrana göndərilmiş yerinə yetirilməsi vacib hesab edilən gizli tapşırıqları həyata keçirmişdir. Müharibədən sonrakı illərdə fəaliyyəti ilə tanışlıq Tatlı Bayramın gördüyü yaxşı işlərdən, xeyirxahlığından danışmağa, haqqında qürur hissi oyadan, önəmli sözlər deməyə zəruri ehtiyac doğurur. Göstərilən dövrdə Mingəçevir şəhərinin milis rəisi işləyən Tatlı Bayram həmin şəhərin salınmasında, orada aparılan quruculuq işlərində yetərinə önəmli, dəyərli işlər aparmışdır. O, çox isti, qızmar havalı yay fəslində, ağır, çətin şəraitdə yüksək təşkilatçılıq bacarığı göstərərək belə vəziyyətdə dözümlü, bacarıqlı, çətinliklərin öhdəsindən gəlməyi bilən, iradəli insanlar seçərək işçi qüvvəsi yaratmışdır. Şəxsi nümunə göstərərək, onları zəhmətə, işə ruhlandırılmışdır. Bu fədakar, qəhrəman

Xalqın sonsuz məhəbbətini qazanmış insan...

Tatlı Bayram kimi şəxsiyyətlər tarixi romanların qəhrəmanları olmağa layiqdir

insanların seçimində heyrət doğuran çox önəmli rol oynamışdır. Milis mayoru kimi təqaüdə çıxan Tatlı Bayramın müəyyən vaxt həyata göz açdığı və boya-başa çatıb formalaşdığı Tatlı kəndində kolxoz sədri işlədiyi, 1959-cu ildən fərdi təqaüdə çıxsa da, ömrünün sonuna qədər milis işçilərinin məsləhətçisi olduğu bildirilir.

Səxavətliyi, xeyirxahlığı, qonaqpərvərliyi Tatlı Bayrama xalqın sonsuz məhəbbətini, hörmətini qazandırmışdır. Müxtəlif peşələrə məxsus insanlar, fəhlələr, ziyalılar, yüksək vəzifəli dövlət məmurları onun evinin qonağı olmuşlar. Qapısı ümid yeri, adı inam-and obyekt olan,

bütün Zaqafqaziyada, İranda yaxşı tanınan Tatlı Bayramın hələ sağlığında canlı əfsanəyə çevrildiyi, onu tanıyanlar tərəfindən sevildiyi dərin hörmət bəsləndiyi söylənilir.

Partiya və dövlət onun əməyini yüksək qiymətləndirmiş "Qırmızı Ulduz" (2 dəfə), "Şərəf nişanı", "Qırmızı Bayraq", "I Dərəcəli Vətən Müharibəsi" ordenləri və b. medallarla həmçinin SSRİ Ali Sovetinin fəxri fərmanı ilə təklif edilmiş, xəncər, tapança ilə mükafatlandırılmışdır. O, Qazax rayon Sovetinin deputatı, rayonun Büro üzvü olduğu yazıçı Ş. Əsgərovun "Üç Düşmən" əsərində onun obrazını yaratdığı, barəsində dəfələrlə qəzetlərdə yazıldığı, radio-televiziya verilişləri hazırladığı dəfələrlə mötəbər məclislərə dəvət edildiyi bildirilir.

Xalqın dərin hörmətini qazanmış Tatlı Bayram 1981-ci ildə dünyasını dəyişmiş, böyük təntənə ilə Ağstafa şəhərinin qəbiristanlığında dəfn edilmişdir. Adı hörmətlə yad edilir. Tatlı Bayrama da adlı-sanlı müəllim, istedadlı ədəbiyyatşünas alim, böyük yazıçı İsmayıl Şıxlı kimi "Qeyrət Mücəssəməsi" adı yaxşı yaraşır. O, "ağrın Alım" kəlməsini nitqində tez-tez işlədərək, rayon rəhbərliyinin ünvanına xoş sözlər, ifadələr deyərək Qazax mərkəzi parkında məşhur şəxsiyyətlərin büstləri sırasında hələ sağ ikən büstünü qoyduranlardan deyildir.

Tatlı Bayram xarakterinə, hörmətinə və bacarığına görə belələrindən çox-çox uzaq dayanır. Halbuki Qazaxın məşhur şairlərinin, nasirlərinin, alimlərinin, hər-

biçilərinin abidələri sırasında böyük nüfuz sahibi Tatlı Bayramın, elə də məşhur, tanınmış alimlər İlyas Abdullayev, Nazim Əfəndiyev, eləcə də həmişə yaşar söz və saz ustası Mikayıl Azaflının abidələri də ucaldılmalıdır.

Məşhur söz və saz ustası Mikayıl Azaflının "Özüm ölsəm, sözüm ölməz" (Bakı. "Şur" nəşriyyatı 1994, 48 səh.) kitabında çap olunmuş "Qazaxdadır" şeiri güclü vətənpərvərlik ruhunda yazılmış özəl (orijinal) yaradıcılıq nümunəsidir. Mikayıl Azaflının yaradıcılıq axtarışı adlanmağa yetərinə cavab verən, həyat həqiqəti ilə yaradıcılıq təxəyyülünün vəhdətin daşıyıcısı olan bu şeiri həcmcə kiçik, məzmunca dolğun ensiklopediya adlandırsaq, heç də səhv etmərik. Mikayıl zəngin fantaziyalı rəssam kimi müxtəlif sözlərlə, ifadələrlə Qazaxın bəzəkli tablosunu yaratmışdır. Burada Qazax hər qarış torpağı dürlü, şöhrətli, loğman təbiəti, Vaqif, Vədadi, Vurgun kimi dahilər yurdu, Kərəm kimi İgidlər məskəni adlandırılmış, dəyərləndirilmiş, onun hər bir kəndinin adı çəkilmişdir. Tatlı Bayram da Mikayıl Azaflının şeirində adlarını sadaladığı Hacitağı, Muxtar kimi şəxsiyyətlərdən biridir.

Əsl insana məxsus dəyərli keyfiyyətləri qoruduğu üçün heç vaxt xarakterindəki mülayimlikdən, yumşaqlıqdan uzaqlaşmamış, əqidəsindən dönməmişdir. O, pisliyin insana yaraşmayan sifət olduğuna görə həmişə yaxşıllıq etməyi qarşısına məqsəd qoymuşdur. Tutduğu vəzifə həmin işin daşıyıcısından qəddarlığı, amansızlıq tələb etsə də, müdrikiyi onun bir çox qolçomağı, qaçağı, fərarini düzgün yola gəldiklərinə görə ölümün pəncəsindən qurtarması, ailələrinə qovuşdurması ilə nəticələnmişdir. Bu haqda deyilənlər danılmaz həqiqətdir.

Tatlı Bayram tarixi şəxsiyyət səviyyəsinə yüksəlmiş insandır. Belə şəxsiyyətlər tarixi romanların qəhrəmanları olmağa layiqdir. Həm də tarixi romanlar həyat həqiqətlərini, dövrün ruhunu doğru əks etdirməlidir. Çünki tarixi əsərlərdə hər bir bədii detalın da təhrifi düzgün verilməməsi oxucularda təsvir olunan varlığa, hadisəyə, şübhə oyadır, onlarda inamı azaldır. Xüsusilə, tarixi şəxsiyyət statusu qazanmış şəxslər barəsində yazılan əhvalatlar, hadisələr reallığı, həqiqəti olduğu kimi əks etdirməlidir.

Yusifov Yusif,
ADPU-nun Azərbaycan Dilçiliyi
Kafedrasının Dosenti,
ümumi dilçilik ixtisası üzrə professor